

Kai kurios pastabos apie Lenkijos mokyklose naudojamus geografijos vadovėlius ir atlasus bei juose esamą informaciją apie Lietuvą ir lietuvius

Šį kartą teko susipažinti su dviem geografijos vadovėliais ir vienu atlasu. Vienas vadovėlis skirtas gimnazijoms, antras – kitokio profilio mokykloms jau baigusiems gimnazijas. Atlasas – skirtas besimokantiems gimnazijose.

1. Vadovėlis gimnazijoms

Pawel Wlad. Geografia „Nasza planeta“ 2 d. 166 p., 2008 m., Warszawa.

Vadovėlių „Nasza planeta“ sudaro 3 dalys

Pirmoje dalyje rašoma apie pasaulio gyventojus. Pateikiama plati pasaulio gyventojų panorama. Pradedama apibūdinant gyvenimo sąlygas planetoje. Toliau nagrinėjama gyventojų rasės, etninė sudėtis, svarbiausios religijos, kalbinės šeimos, gyventojų skaičiaus kaita, natūralus gyventojų judėjimas, amžiaus struktūra, užimtumas ir kiti gyventojus apibūdinantys rodikliai. Be to, kalbama apie gyvenvietes, jų funkcijas, urbanizacijos lygį, jos keliamas problemas.

Antra vadovėlio dalis skirta pasaulio ūkio apibūdinimui. Pradžioje analizuojamas bioproductinis ūkis ir jį sąlygojantys veiksniai. Kalbama apie svarbiausias kultūras, jų auginimo sąlygas, intensyvaus ir ekstensyvaus ūkio arealus. Apibūdinant pramoninę gamybą ypač daug dėmesio skiriama energetikai, apibūdinamos atskiros pramonės šakos, jų struktūra, kalbama apie svarbiausius pasaulio pramonės rajonus. Be to šioje vadovėlio dalyje nagrinėjamos įvairios transporto rūšys, gamtosauginės problemos, politinis žemėlapis, aptariamos integracijos galimybės ir kai kurie kiti klausimai.

Trečia dalis skirta pasaulio regionų apžvalgai. Ji atlikta kontinentų pagrindu. Trumpai apibūdinti visi kontinentai ir poliariniai kraštai – Arktika ir Antarktida. Aprašoma gamtinės sąlygos, gyventojai, ūkis, ekonominio išsivystymo lygis. Regionai skirstomi parajoniais, atliktas jų apibūdinimas.

Vadovėlio tekstą papildo gausios ir įvairios iliustracijos. Tai bendro pobūdžio žemėlapiai, tematiniai žemėlapiai, schemas, diagramos, kartoschemas, ypač daug foto nuotraukų. Iliustracijos geros kokybės, papildo tekstą, padeda geriau jį suprasti. Iliustracijoms tenka beveik

pusė vadovėlio apimties. Teigiama ir tai, kad nemažai gyventojų ar ūkio pasaulio rodiklių lyginami su atitinkamais Lenkijos rodikliais.

Lietuva šiame vadovėlyje liečiama mažai.

13 – tame puslapyje diagramoje apie Lenkijos gyventojų tautinę sudėtį lietuviai neminimi. Jie priskirti prie kitų ;

15 – tame puslapyje indoeuropiečių kalbinės šeimos diagramoje išskirta baltų (lietuvių – latvių) kalbinė šeima;

108 – tame puslapyje esančiame Europos Sąjungos žemėlapyje yra tik Lietuvos pavadinimas;

112 – tame puslapyje Lietuva paminėta tarp kitų Europos šalių – respublikų.

2. B. Lenartowicz, E. Wilczynska, M. Wójcik

„Geografija na czasie“. 2 d., 2008 m., 196 psl. Warszawa.

Tai visuomeninės - ekonominės geografijos vadovėlis skirtas įvairaus profilio mokykloms, kuriose mokomasi baigus gimnaziją.

Vadovėlį sudaro 8 nedideli skyriai. 5 skyriai skirti pasaulio visuomeninei – ekonominei geografijai, 3 – Lenkijos.

Pirmuose 5 – se skyriuose apibūdinami pasaulio gyventojai ir gyvenvietės, pasaulio bioproductinis ūkis – jo intensyvios ir ekstensyvios gamybos rajonai. Nemaža vietos skiriama elektroenergetikai ir pramonei, jų lokalizacijai, struktūrai skirtingo išsivystymo šalyse. Paslaugų skyriuje kalbama apie jų svarbiausias grupes, raidos etapus, paslaugų svarbą. Kiek plačiau apibūdinama turizmo industrija, svarbiausi turizmo regionai. Pasaulio politinių problemų apžvalgoje aptariama globalizacija ir jos įtaka žmonių gyvenimui, kalbama apie skirtingo ekonominio išsivystymo regionus, pasaulio politinio žemėlapi pokyčius, šalis integruojančias organizacijas, regioninius konfliktus.

Skyriuose skirtuose Lenkijai apibūdinami gyventojai, ūkis, pateikiamas atskirų regionų geografinė apžvalga.

Gyventojams skirtame skyriuje gyventojai charakterizuojami pagal tradicinius rodiklius, pateikiamas jų pasiskirstymas teritorijoje, urbanizacijos lygis, gyvenviečių tipai, prognozuojama gyventojų raida iki 2050 metų. Lenkijos ūkio apžvalgoje tradiciniai klausimai: žemės ūkis, energetika ir pramonė, jų pokyčius per 50 metų. Regioninėje apžvalgoje šalis apibūdinama pagal upių baseinus, administracinį suskirstymą, vyraujančias gyventojų tradicijas ir kai kuriais kitais požymiais.

Vadovėlis „Geografia na czasie“ pakankamai informatyvus, gerai iliustruotas. Jame daug ne tik bendro pobūdžio ir tematinių žemėlapių, bet ir įvairaus pobūdžio lentelių, kartoschemų, skirtingų formų diagramų. Nuo vadovėlio gimnazijoms jis skiriasi mažesniu foto nuotraukų skaičiumi, didesne teksto dalimi. Jame daugiau vietos skirta teoriniams klausimams, pastarųjų dešimtmečių raidai analizuoti, ateities prognozėms numatyti. Vadovėlyje sprendžiami ir kai kurie metodiniai klausimai, pateikiami pavyzdžiai kaip apskaičiuoti įvairius demografinius ar ekonominius rodiklius.

Apie Lietuvos gyventojus ir ūkį vadovėlyje žinių nėra. Jos teritorija ir pavadinimas yra tik keliuose kitiems tikslams skirtuose žemėlapiuose.

116 – tame puslapyje, kur pateiktas Europos politinis žemėlapis;

117 – tame puslapyje esančiame buvusios Tarybų Sąjungos Europinės dalies žemėlapyje;

127 – tame puslapyje, kur parodyti Europos Sąjungos kūrimosi etapai;

132 – tame puslapyje, kur parodomi konfliktiniai Europos regionai.

3. Atlasas - gimnazijoms

„Atlas geograficzny“ – Lenkija, kontinentai, pasaulis. 2008 m., Wrocław.

Atlase 172 žemėlapiai skirti gamtinėms sąlygoms, gyventojams, ūkiui, kultūrai. Daug vietos skirta Lenkijai. Žemėlapiai sudaryti panaudojant naujausius mokslinių tyrimų ir statistinius duomenis. Priedo – Olecko miesto ir apylinkių topografinis žemėlapis.

Lenkijai skirti žemėlapiai užima 47 puslapius. Jie skirti visos Lenkijos arba atskirų jos dalių gamtinėms sąlygoms, gyventojams, ūkiui, kultūrai. Pora žemėlapių Baltijos jūrai.

Nemažoje dalyje Lenkijai skirtų žemėlapių yra pavaizduota ir Lietuva, o dažniausiai jos pietvakarinė dalis. Žemėlapiuose skirtuose visos Lenkijos teritorijai M – 1: 7 000 000 ir 1 : 4 750 000 yra tik Lietuvos ir Nemuno pavadinimai. Žemėlapiuose M 1: 2 500 000 ir M 1 : 1 000 000 parodyta didesnė Lietuvos dalis, daugiau geografinių objektų. Tokie žemėlapiai yra: 2 – 3, 4 -5, 6, 12 – 13, 14 – 15, 46 – 47 puslapiuose.

Minėtuose žemėlapiuose geografinių objektų pavadinimai rašomi skirtinga transkripcija. Tik žemėlapiuose esančiuose 12 – 13 ir 14 – 15 puslapiuose, kuriuose parodyta šiaurinė Lenkijos dalis, geografinių objektų pavadinimai rašomi lenkiška ir lietuviška transkripcija Niemen – Nemunas, J. Żuwinty – Žuvinto ež., Preny – Prienai, Władysławów – Kudirkos Naumiestis. Kai kurie mažesni objektai rašomi tik lietuviška transkripcija: Garliava (miestas), Pilvė (upė), Ančia (ežeras), Kirsna (upė) ir kita.

Dviguba transkripcija užrašyti geografinių objektų pavadinimai esantys Baltarusijos ir Kaliningrado srities teritorijose. Grodno – Hrodna, Niemen – Nioman, Królewiec – Kaliningrad, Nesterow – Stolupiany, Darkiejmy – Oziosk ir kiti.

Visuose kituose žemėlapiuose geografinių objektų pavadinimai užrašyti tik lenkiška transkripcija.

Kontinentams ir vandenynams apibūdinti skirti žemėlapiai, diagramos, profiliai užima 56 puslapius. Žemėlapių tematika tradicinė: gamtiniai, gyventojų, ūkio, kultūra ir kiti. Juose apibūdinami ne tik kontinentai, bet ir jų regionai.

Žemėlapiuose kuriuose parodyta Lietuvos teritorija (49, 51, 53, 57 ir kituose puslapiuose) geografinių pavadinimų nedaug, bet jie rašomi lenkiška transkripcija. Taip rašomi ir pavadinimai esantys Baltarusijoje, tačiau Kaliningrado srityje užrašyti ne tradiciniai, bet dabartiniai pavadinimai: Kaliningrad, Czerniachovsk.

Atlaso pabaigoje 21 – me puslapyje yra bendrieji pasaulio gamtiniai, gyventojų, ūkio ir kitokio pobūdžio žemėlapiai. Kai kuriuose iš jų yra tik Lietuvos pavadinimas. 116 puslapyje tarp kitų pasaulio šalių vėliavų parodyta ir **Lietuvos, tačiau parodytos ne tos spalvos. Spalvos turi būti geltona, žalia ir raudona, o parodyta – geltona, balta ir raudona.**

Gimnazijoms skirtas atlasas įdomus ir informatyvus. Žemėlapiai įvairaus mastelio ir turinio. Be bendro pobūdžio apžvalginių žemėlapių gausu tematinių skirtų įvairioms ūkio, kultūros šakoms, gyventojams. Be žemėlapių atlase nemaža kartodiagramų, kompleksinių profilių gerai papildančių bendrų žemėlapių turinį, ypač gamtinio pobūdžio žemėlapiuose.

Žymesnių netikslumų nepastebėta. Pateikiamos pastabos liečia geografinių objektų pavadinimų rašybą, jos skirtumus atskiruose žemėlapiuose bei Lenkijai kaimyninėse šalyse.

Išvados

1. Recenzuoti geografinių vadovėliai yra gero dalykinio ir metodinio lygio, gausiai ir įdomiai iliustruoti.
2. Duomenų apie Lietuvą juose labai mažai. Ji paminėta tik kai kuriose diagramose (indoeuropiečių kalbinė šeima) ir kai kuriuose žemėlapiuose.
3. Atlasas skirtas gimnazijoms labai informatyvus. Tai lyg mini geografinė enciklopedija. Žemėlapiai, diagramos, kartodiagramos geros kokybės, lengvai suprantamos.
4. Lietuvą ar jos dalį liečiančiuose žemėlapiuose geografinių objektų nedaug. Jie dažniausiai rašomi tik lenkiška transkripcija.

Pasiūlymai

1. Lietuvos teritorijoje esančių geografinių objektų pavadinimų rašymą suvienodinti. Visuose žemėlapiuose jie turėtų būti rašomi vienodai.
2. Miestų, upių, ežerų ir kitų objektų pavadinimus rašyti dviguba transkripcija (lietuvių – lenkų) arba naudoti lietuvišką kaip tai daro kitų šalių kartografai, kaip rašoma ir Lenkijoje išleistuose turistiniuose žemėlapiuose.
3. Naudoti vienodą pavadinimų rašymo transkripciją kaimyniniuose Lenkijai kraštuose: Baltarusijoje, Lietuvoje, Kaliningrado srityje.

2009 05 18

prof. Algirdas Stanaitis